

Margot Vanderstraeten

Mazl tov

Má léta u ortodoxní židovské rodiny

■ garamond

Mazl tov

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.e-garamond.cz
www.albatrosmedia.cz

■ **garamond**

Margot Vanderstraeten

Mazl tov – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

MARGOT VANDERSTRAETEN

MAZL TOV

MARGOT VANDERSTRAETEN

MAZL TOV

Má léta u ortodoxní židovské rodiny

■ garamond

Z nizozemštiny přeložila Radka Smejkalová.

Tato kniha vychází díky podpoře agentury
Flanders Literature (flandersliterature.be).
*This book was published with the support of
Flanders Literature (flandersliterature.be).*

Margot Vanderstraeten dochází po dobu šesti let doučovat děti do rodiny Schneiderů. Díky jejich dceři Elziře a synovi Jakovovi získává postupně přístup do uzavřeného světa ortodoxních Židů, v němž panují náboženské zákony a prastaré tradice jen těžko slučitelné s dobou 90. let, kterou ona prožívá jako studentka. Rozhořčení a odmítavý postoj na obou stranách ale postupem času ustoupí respektu, zvědavosti a humoru.

ČÁST I

1987–1993

1.

Muselo to být někdy počátkem měsíce. Nový školní rok ještě nezačal, já jsem se právě s úlevou vracela z opravné zkoušky ze španělské gramatiky a procházela vestibulem univerzity směrem ke školní jídelně podél stěn lemovaných lavičkami, na nichž klábosily a pokuřovaly desítky studentů.

Chodba vedoucí do jídelny byla zajímavější než mnohé přednášky. Nástěnky na okolních zdech byly ověšené podnětnými inzeráty typu: „Kdo si se mnou chce vyměnit domáčího?“, „Hledám někoho na cestu do Barcelony – ještě jedno volné místo, za určitých podmínek. Volej.“ a „Nabízím zdarma spacák tomu, kdo si do něj bude chtít vlézt se mnou.“

Jeden roh byl vyhrazen pracovním nabídkám zprostředkovaným univerzitou.

Ten, kdo měl zájem o brigádu inzerovanou za uzavíratelnými plexisklovými dvířky vitríny, se musel s číslem inzerátu dostavit na sociální odbor o kousek dál. Tam mu referentka s útrpně svráštěným čelem poskytla veškeré informace, které se k brigádě vztahovaly – což většinou spočívalo v tom, že člověku předala jméno, adresu a telefonní číslo zaměstnavatele a s hlubokým povzdechem nad namáhavostí své nudné práce mu popřála hodně štěstí u přijímacího pohovoru.

Sociální odbor mi takhle za poslední dva roky dohodil spoustu různých brigád – od pokojské přes hostesku

nabízející práci prášky či asistentku v personální agentuře až po kustodku v muzeu.

Když jsem narazila na rukou psaný inzerát: „Hledá se student(ka) na každodenní doučování a pomoc s domácími úkoly pro čtyři děti (od osmi do šestnácti let),“ hned jsem si číslo inzerátu poznamenala na dlaň. O hodinu později mi referentka předala všechny potřebné údaje ohledně rodiny, kterou zde budu nazývat Schneiderovi, ačkoliv ve skutečnosti se jmenují jinak, byť to také zní německy.

Schneiderovi byli podle informací referentky Židé, ale to by neměl být žádný problém, a kdyby snad ano, tak se u ní můžu kdykoliv stavít a pokusíme se to spolu nějak vyřešit, ale že se to podaří, to mi slíbit nemůže, protože s těmihle lidmi člověk nikdy neví, to ona zase ví, a taky ví, že mi Schneiderovi mají platit šedesát belgických franků za hodinu, což není moc, ale taky ne málo. Když jde o peníze, jsou prý Židi stejní škrtní jako Holanďani.

Užasle jsem na ni hleděla, ale ona po mně vrhla pohled pokud možno ještě užaslejší. „Proč si jinak myslíte, že tu na té naší vlámské tlumočnické škole je tolik Holanďanů? Jsme levní, a ještě k tomu kvalitní. Jakmile mají diplom v kapse, vrací se zase domů. Takže si tu v podstatě vychováváme svou největší konkurenci. Naštěstí dostává univerzita na každého studenta příspěvky. Takže z toho, že je tu máme, nám plynou i výhody. No nic, chci jenom říct: Nenechte se sebou zametat. Nepřistupujte na zkušební dobu zadarmo. I kdybyste se už po prvním týdnu rozhodla skončit, odpracované hodiny vám musí zaplatit.“

Dívala jsem se na onu brebentící referentku a spočítala si, že by mi to týdně vyneslo zhruba šest set franků neboli dva a půl tisíce za měsíc. V době, kdy pronájem garsonky vyšel na nějakých šest tisíc franků, to byl vítaný přivýdělek.

2.

„Haló, mohla bych mluvit s paní Schneiderovou?“

„U telefonu.“

„Dobrý den, prý hledáte studentku, která by vašim dětem pomáhala s domácími úkoly.“

„Někoho takového hledáme už *un certain...* už nějakou dobu.“

„Všimla jsem si inzerátu teprve tento týden.“

„Loni jsme tu měli šest studentek. Po několika večerech to vzdaly.“

„A proč to vzdaly?“

„No proč... Proč ne, *n'est-ce pas?* Nestály za nic, to můžu vám říct.“

„Vy máte čtyři děti, že?“

„Dva syny a dvě dcery.“

„Kolik jim je let?“

„Mezi osm a šestnáct. To je napsáno v inzerátu. Vy proč mi voláte, když vy ten inzerát nečetla. Kolik je vám let?“

„Dvacet...“

„To je jen o čtyři víc než náš nejstarší. Vy studujete na které *université?*“

„Na Antverpské univerzitě, na Vysokém ústavu pro překladatele a tlumočníky.“

„To není univerzita, to je vysoký ústav.“

„V Belgii tenhle ústav spadá pod univerzitu.“

„Belgie je *bizarre*.“

„Mám kombinaci francouzština – španělština.“

„Francouzština je dobrá. Španělština je nám k ničemu. Doma s dětmi mluvíme francouzsky. Ale školu mají ve vlámsčině, nebo měla bych říct ‚nizozemštině‘, *n'est-ce pas?* Můj muž teď není doma. Musíte si promluvit s mým mužem.“

„Ráda bych se vám přišla představit osobně. Kdy by se vám to hodilo?“

„Vy máte zkušenosti s dětmi?“

„Mám děti ráda. A baví mě učit. Mám se stavit v pátek?“

„V pátek k nám nikdy chodit nebudete. Máte zkušenosti s doučováním?“

„Občas jsem pomáhala bratrancům a sestřenicím. Sestře. A dřív i kamarádkám a kamarádům.“

„Takže vy nemůžete vědět, jestli vás učení baví, *n'est-ce pas*.“

„Myslím si, že mě to bude bavit.“

„V pátek už začíná náš svátek, přípravy. Děti odpoledne nikdy nemají vyučování. Zato se učí ve středu odpoledne. Šabat trvá, když to řeknu jednoduše, od pátečního západu slunce do sobotního západu slunce. Takže vy nemůžete přijít ani v sobotu, ten den se věnujeme odpočinku. Ale bylo by žádoucí, aby vy jste k nám chodila taky každou neděli dopoledne. Pomoci děvčatům. Myslíte, že vy můžete?“

„Předpokládám, že s tím nebudu mít problém.“

„Myslíte, že vy dokážete nás respektovat?“

„Co tím chcete říct?“

„My nejsme jako ostatní, *n'est-ce pas*. Později vám to vysvětlíme. Nejdřív chci vědět: studenti jako vy a mnoho dalších v sobotu chodí za zábavou. A v neděli se jim nechce vstávat.“

„Já jsem ranní ptáče,“ zalhala jsem.

„Kdy vy můžete přijít se představit?“

„Hodilo by se vám to ve středu odpoledne, paní Schneiderová?“

„Právě jsem řekla: děti mají ve středu odpolední vyučování. A lepší je, aby vy viděla děti.“

„Měla jsem na mysli pozdní odpoledne,“ opravila jsem se. „V pět hodin? Vaši adresu mám.“

„Jak se, prosím, jmenujete?“

3.

Může se zdát nemožné, aby si člověk pamatoval, jaké počasí bylo před nějakými třiceti lety, ale slunce svítilo a obloha byla jasně modrá – taková ta teple modrá, v níž se choulí předzvěst studeného podzimu –, když jsem se onu zářijovou středu vydala na Belgiëlei, široký, rušný bulvár, který židovskou čtvrť dělí na dvě části a končí u pěkného cihlového náspu železniční tratě mezi čtvrtí Zurenborg a ikonickým nádražím Antwerpen Centraal.

Do téhle části města jsem nikdy nechodila. Zнала jsem jen Pelikaanstraat, kde se to hemží malými zlatnictvími a klenotnictvími, která především v neděli lákají zvědavce i zákazníky.

S pobaveným úžasem jsem hleděla na desítky dětí na kolech. Po chodnících se tu neohroženě, ale ostražitě řítily na svých koloběžkách způsobně oblečení předškoláci i starší děvčata a chlapci – někteří s pejzy –, tak tak že mi nepřejeli nohu. U některých domů – snad školy a školky? – stálo víc než tucet koloběžek a stejně tolik dětských kol s postranními kolečky. Koloběžky a kola byly jen málokdy zamknuté na zámek nebo na řetěz.

Za svým cílem tu spěšně kráčeli muži s hustými bílými, šedivými nebo černými plnovousy. Zdálo se, že vědí, kam směřují, nehleděli na mě, odvraceli pohled na druhou stranu. Vousy a pejzy, které jim začínaly nad ušima a splývaly k ramenům, nepovívaly v závanech větru, nýbrž rychlostí jejich chůze. Připadali mi jako pohřebáci spěchající k dalšímu hrobu. Někteří z nich měli pod černými pumpkami bílé podkolenky. Jejich černočerné pláště se saténovým leskem – které mohly být stejně tak dobře z hedvábí jako z polyesteru – vypadaly všechny naprosto stejně. Sahaly jim pod kolena a všechny byly řádně dopnuté. Copak se

v nich ti muži nesnesitelně nepotili? A nesupěli pod tíhou svých tvrdých tmavých klobouků se širokým okrajem?

Ženy, které jsem míjela, měly všechny v podstatě stejný účes: kaštanově hnědé až černé mikádo sahající těsně nad ramena. Na některých bylo zjevné, že nosí lacinou paruku. Jiné měly na hlavě uvázaný šátek nebo čapku, jakou používaly moje máma a babička, když se s prvními jarními paprsky pouštěly do bělení stropu. Blondýnky aby v této čtvrti pohledal. Prim hrály sukně a šaty až ke kotníkům. Nehledě na teplé počasí měla spousta žen na sobě punčocháče: černé, starorůžové nebo hnědé, tu a tam bílé. V podstatě žádná neměla halenku s výstřihem. Jediná žena v trochu barevném oblečení kolem projela na kole s walkmanem v uších.

Dostavila jsem se k honosnému panskému domu se širokým průčelím, který očividně nedávno prošel rekonstrukcí. Na parapetu vedle dveří se před záclonou vyjímal mnohoramenný svícen. Nad zvonkem visela průhledná rourka, v níž dle všeho vězel svitek papíru. Měla jsem za to, že se jedná o nějaké moudro, jaká se dávají na papírku do čínských sušenek pro štěstí, aby se měl člověk přes den čím těšit. Přišlo mi to jako hezký nápad.

Hlas, který mě požádal, abych se „podívala do očka“, a který mé jméno do bzučáku vyslovil tak nahlas, až se to rozléhalo, patřil stejné ženě, s níž jsem před několika dny mluvila po telefonu.

Chvilí trvalo, než mi došlo, že zvonek u dveří je propojený s bezpečnostní kamerou, která mě snímá. Na konci osmdesátých let byla kamera u dveří technologickým výkřikem, jaký by člověk očekával tak maximálně u vchodu do klenotnictví nebo velké firmy, rozhodně ne na dveřích řadového domu z obou stran obklopeného dalšími domy. U mých rodičů, kteří bydleli v rodinném domě na venkově, se zadní dveře zamykaly teprve večer, až poté, co dostal

nažrat pes. Přes den zůstávaly odemčené. Když někdo zazvonil u mého bytečku v Antverpách, házela jsem návštěvě dolů klíče přidělané na utěrce.

„Můžete se prosím postavit trochu níže, jste příliš vysoko pro očko,“ řekl hlas, a to „příliš vysoko pro očko“ mi znělo malebně.

Trochu jsem se skrčila a dívala se do vypouklé čočky. Na druhé straně se rozhostilo ticho, které trvalo dobrých pět minut.

Nebylo mi jasné, co se ode mě očekává. Tak jsem se co chvíli zadívala do kamery a přihloupale se usmívala. Celé mi to přišlo trapné, ale když se člověk uchází o práci, nechce si to pokazit nevhodným chováním. Zvonit dvakrát po sobě by je mohlo popudit, a třeba, napadlo mě, mi už bzučákem otevřeli, ale mně to zkrátka nedošlo. Možná jsem do těch dveří měla strčit víc, opřít se do nich plnou vahou těla...

Rozhlížela jsem se po řadových domech a činžácích na druhé straně ulice. I v jejich oknech stály mnohoramenné svícny, jeden větší než druhý. Počítala jsem ramena, některé svícny jich měly sedm, jiné devět.

Nad zárubněmi domů na protější straně visely podobné rourky jako tady. U jednoho vchodu stál muž v dlouhém černém plášti a širokém klobouku. Zatímco v aktovce šátral po klíčích, natočil se do ulice, kde bylo více světla. Pozdravila jsem ho kývnutím hlavy, ale on dělal, že mě nevidí. Než za jeho kloboukem zapadly dveře, letmo se rourky dotkl.

Za jedním z oken domu, do něž vešel, se objevily dvě ženy, které dělaly, že se na mě nedívají, ale přitom si mě důkladně prohlížely. Neměly své zvědavé nosy přilepené na sklo, patřily k tomu druhu šmejdilek, které se drží pár kroků od okna a mají za to, že odtud mohou všechno sledovat nepozorovaně, zatímco ve skutečnosti je opak pravdou.

Právě v okamžiku, kdy jsem chtěla zazvonit podruhé, se za masivními dřevěnými dveřmi ozvalo rachocení řetězu. V horním i dolním rohu se s břinkotem odsunula petlice. Zacinkaly klíče. Bylo slyšet pípnutí nějakého přístroje, asi domácí telefon.

Ve dveřích se objevila dvě bledá culící se děvčata v modrých sukních a bílých, až ke krku zapnutých blůzkách s dlouhými rukávy, která si mě pobaveně a zkoumavě prohlížela, a já jsem se stejně dívala na ně: zvědavě a dychtivě. Jedna byla maxiverzí té druhé.

„*Entrez*, prosím, pojdte dál,“ pípala Mini minihláskem.

„Rodiče vás už očekávají,“ pokračovala Maxi. I její hlásek zněl slabounce.

4.

První půlhodinu jsem seděla naproti panu Schneiderovi v místnosti, kterou nazýval „pracovna“ a která se nacházela v zadním traktu přízemí hned vedle výtahu.

Výtah! Neměla jsem tušení, že něco tak pošetilého je vůbec možné, že ve městě bydlí lidé, kteří si do domu pořídí výtah, aniž by měli nějaký hendikep.

Chodidla se mi ztrácela ve vysokém bílém koberci, který působil impozantně. Moje máma dávala přednost dlažbě: stačilo na kachle vylít kýbl mýdlové vody a bylo vytřeno. V tomhle domě byly všechny chodby vystlány dlouhovlákým bílým kobercem.

Na zdi v chodbě se míhaly videozáběry ulice zabírané z různých úhlů pohledu. Objevila se na nich rozmazaná postava jakéhosi kolemjdoucího. Do schránky někdo hodil reklamní letáky.

V pracovně stál psací stůl a knihovna, v níž byla knihami zaplněná jenom jedna police. Podle hřbetu jsem na první pohled poznala vydání francouzské gramatiky *Bescherelle* a výkladový slovník francouzštiny *Le Petit Robert*. Ostatní knihy byly v hebrejštině, náboženská díla, předpokládala jsem, alespoň tak to vypadalo: tlusté svazky s pozlacenými nápisy a staromódními ornamenty na kožených hřbetech.

Okna sahala od podlahy až ke stropu a směřovala do zahrady, jejíž hlavní ozdobou – uprostřed města! – bylo jezírko s lávkou. Na okraji velké zahradní terasy z mramoru stál sloupek s basketbalovým košem a o kousek dál v zahradě visela na křiklavě červené železné konstrukci houpačka. Trávník byl perfektně udržovaný: sytě zelený, čerstvě posečený.

Pan Schneider byl vysoký a štíhlý. Měl na sobě tmavý oblek, bílou košili a tmavomodrou jarmulku. Pejzy nenosil, jeho černé, stříbřité protkané vousy byly husté a nevisely mu mezi bradou a hrudí jako bryndák, nýbrž mu přiléhaly k obličeji.

Hlas pana Schneidera zněl rázně a jeho nizozemština měla méně výrazný francouzský přízvuk, než s jakým mluvila jeho žena. Trochu se podobal mému otci, ovšem v židovské verzi a s hlubšími vráskami na čele a kolem očí. Někteří lidé se nikdy nečervenají. Zdálo se, že se svou pletí zvláštního, trvale našedivělého odstínu k nim patří i pan Schneider. Barvu jeho obličeji dávaly knír a plnovous, které mu lemovaly ústa.

„Zůstaňme u této jedné příležitosti,“ řekl pan Schneider poté, co jsme si potřásli rukou. Nechápala jsem, co má na mysli. Sundal si sako a pomalým pohybem ho pečlivě pověšil na židli tak, aby ramena přesně zapadala do rohů opěradla. Vybídl mě, ať se posadím.

„Když mi podáte ruku, slečno, tak vám ji stisknu,“ řekl, jelikož z mého výrazu patrně vyčetl, že jsem zmatená. „Protože pochopitelně respektuji vás i vaše zvyky. My

ortodoxní Židé ovšem pro jistotu ženám ruku nepodáváme. Kvůli čistotě a tak. Ale to teď nebudeme rozebírat. Uvítal bych, kdybyste naše zvyky respektovala.“

Usmála jsem se na něj. Předpokládám, že to muselo vypadat rozpačitě. Pohlédla jsem na svou pravou ruku a přemítala, co by na ní mohlo být nečistého. Je pravda, že jsem na prstech měla zbytky bělítka.

Na široké polici knihovny ležel mezi třemi kulatými papírovými krabicemi černý klobouk se širokým pevným okrajem. Nedlouho předtím jsem na bleším trhu ukořistila podobnou krabici značky Borsalino, schovávala jsem v ní všechny osobní dopisy, které jsem kdy dostala.

Pan Schneider se pustil do monologu. Nenechal mi v něm žádný prostor pro vyjádření, a když jsem se pokusila položit otázku, popasoval se s takovou intervencí podobně, jako to dělají politici v televizi: po přerušení prostě pokračoval nerušeně dál.

„Mám čtyři fantastické děti,“ řekl, „dva příkladné syny a dvě stejně příkladné dcery. Všichni čtyři jsou rozdílní, což je logické, a já se pokusím tuto logiku trochu rozvést.“

Jenom to ne, říkala jsem si, příkladné děti mi lezly na nervy, s takovými jsem se nikdy nekamarádila. Jejich příkladnost na nich byla vidět už z dálky, čišela jim z bot, z chůze i pohledu. Stupeň poslušnosti se jim dal vyčíst z držení brady.

„Nejstarší je Simon,“ začal pan Schneider. „Je mu šestnáct let. Podobá se, mám na mysli povahou, zejména své matce, mé manželce. Je to jemný a zároveň neústupný kluk, chápete? To pochopíte, až se setkáte s mou manželkou. Pracant, který raději mlčí, než mluví, to je celý on, ale nesmíte ho podceňovat, srdce i jazyk má vytříbené.“ Takhle to řekl. Roztáhlo mi to koutky úst do úsměvu.

„Když Simon otevře ústa, slečno, není to proto, že chce něco vykládat, ale proto, že má co říct, chápete, jak to my-

slím. *N'importe*, to je jedno: s ním moc práce mít nebudete, studuje matematiku a přírodní vědy. Simonovo studijní zaměření je na vás příliš složité a specifické, vy máte dar na jazyky, jak jsem pochopil, smýšlíte jinak, že ano, našemu Simonovi můžete pomoci jenom ve francouzštině a nizozemštině, možná i v dějepise a zeměpise. Náš nejstarší syn si sám řekne, když vás bude potřebovat. Ale pokud vás bude potřebovat, chceme, aby se na vás mohl obrátit, že ano.“

„Jistě,“ odpověděla jsem.

„Náš druhý syn je Jakov,“ pokračoval. „Narodili se nám dva synové po sobě a potom dvě děvčata, víte. Lepší to ani být nemohlo. Nejprve synové. Pak dcery. Takového požehnání se nám s manželkou dostalo. Jakovovi je třináct let, za měsíc mu bude čtrnáct. Jakov je zrcadlovým odrazem mne: je to frajírek, ve škole je velice populární. Můžu to říct, taky jsem kdysi býval takový. Jakov má spoustu přátel, stejně jako dříve já. Snadno se seznamuje. Společenský chlapec. Musíme dbát na to, aby se neseznamoval až příliš snadno, ani s děvčaty, chápete, jak to myslím. Já jsem si ve své době dal na čas. Brali jsme se s manželkou v sedmdesátých letech. Od té doby se všechno změnilo, svět se točí moc rychle, a Jakov má rychlost rád. Je to bystrý hoch. Pořád chce zkoušet nové věci a miluje adrenalin. Tudíž si bude osahávat hranice a vyhledávat životní výzvy. Nevím, jestli vás Jakov bude potřebovat. Je svéhlavý. Přesto bychom chtěli, abyste ho pravidelně přezkušovala z učební látky. Potřebuje trochu disciplíny. Musíte na něj být přísná, ale ne příliš přísná, najdete si střední cestu.“

Rázně jsem přitakala, i když mi to bylo trochu proti srsti. Spíš než poslouchat jeho chvalozpěvy jsem měla chuť se s jeho syny, jeho příkladnými syny, setkat osobně, ale to jsem se říct neodvážila.

„Elziru a Saru už jste viděla,“ pokračoval pan Schneider.

Došlo mi, že už zase přitakávám.

„Elzira je naše starší dcera, Sara je ta malá filuta. Elziře bylo v srpnu dvanáct. Je o necelé dva roky mladší než Jakov. A v jejich přítomnosti to nikdy nahlas neřeknu, ale Elzira je chytrější než oba její bratři dohromady. Jenom se nedokáže moc dlouho soustředit, rychle znervózní, a to nám dělá starosti.“

Na chvíli umlkl. Zahradou prošel vysoký chlapec.

„Ve škole nám doporučili, abychom ji podrobili psychologickým testům, což jsme také udělali. Nic jí není. Je prostě jenom trochu jiná.“

A opět na chvíli zmlkl.

„Budete se muset věnovat zejména Elziře, víte, naší dceři chybí sebevědomí, stejně jako všem náctiletým děvčatům, pochopitelně. Je velice nejistá, a Simon a Jakov její vratké sebevědomí dále podrážďají, i když je nabádáme, ať to nedělají, že ano. Můžu vám dát příklad: Jakov odmítá hrát s Elzirou šachy, ačkoliv ona vůbec není špatný protihráč. Nechce s ní hrát, protože dopředu ví, že mu sestra převrhne půlku pěšáků...“ Dobrou půl minutu jen mlčky zíral před sebe. Těch třicet sekund trvalo dlouho.

„Povím vám to ve vši diskrétnosti: Elzira má diagnózu, které se oficiálně říká dyspraxie. Nevím, jestli vám to něco říká. Její hendikep – tak ovšem o téhle poruše v její přítomnosti nemluvíme – nemá nic společného s inteligencí, že ano. Hapruje jí motorika, *c'est tout*, toť vše. Nezvládá jemné pohyby a má problémy s rovnováhou a koordinací. Má třes, podobně jako lidé s Parkinsonem, že ano. Ruce se jí občas chvějí, nemá svoje svaly pod kontrolou, hodně věcí jí padá a kvůli tomu působí jako nešika. Jedna část jejího mozku nekomunikuje pokaždé stejně operativně s druhou částí, takhle si to musíte představit, jako zkrat, ale s inteligencí tato nemotornost nemá co do činění, že ano, znovu to opa-

kuji, chtěl bych to opakovat donekonečna, s její inteligencí je vše v pořádku.“

Posadila jsem se zpříma, protože pan Schneider mluvil stále rychleji a protože stále častěji říkal „že ano“.

„Vy samozřejmě víte, slečno, že má-li se člověk rozvíjet, nejde to bez sebevědomí, motivace a ambicí. A my se obáváme, že naše dcera se kvůli tomuto takzvanému nedostatku začne uzavírat do sebe a bude úzkostlivá. Nesmí zaostávat za ostatními žáky ve třídě, to by vůči ní nebylo fér. Nechceme, aby tím trpěla. Nechceme, aby se dostala do řeči. To je váš prvořadý úkol: mít s Elzirou trpělivost, umožnit jí vyniknout.“

Oči mu zvlhly, mezi větami si odkašlával, ale tempo jeho promluvy to nikterak nesnížilo.

„No a v neposlední řadě Sara, bez há. Saře je teprve osm let. Je to gymnastka, ohebná jako had. Nevíme, po kom tento bizarní a neužitečný talent zdělila, po mně rozhodně ne, a moje manželka má spoustu talentů, ale ohebnost mezi ně nepatří. Kdyby záleželo na Saře, bude jenom sportovat. To samozřejmě nejde, ne v naší rodině. My ji každopádně v tomto ohledu nehodláme podporovat. A to ani v případě, že by měla nakročeno k tomu stát se v gymnastice světovou přebornicí. Chceme, aby si trénovala mozek. Teď je jí teprve osm. Ale jednou jí bude osmnáct, chápete, předpokládám, že mě chápete.“

„Ano,“ slyšela jsem sama sebe.

„Tak já, slečno, pro jistotu ještě jednou shrnu, co od sebe navzájem očekáváme: my od vás, naše děti od vás, a my všichni jeden od druhého,“ pokračoval. „Předáváme vám své syny a dcery. Vy se jim budete věnovat. Pomůžete jim s úkoly. Budete je doučovat. Budete mít přehled o jejich učivu a tím se budete řídit. Postaráte se, aby ve škole hladce prospívali, že ano. A my se vám za vaše úsilí odvděčíme, budete si vést tabulku, do níž zanesete odpracované hodiny

a vedle nich *en mots clés*, v klíčových slovech uvedete, čím jste tento čas vyplnila, můžeme se takhle domluvit? Můžeme se s manželkou na vás spolehnout?“

Motala se mi hlava. Poslouchala jsem litanie pana Schneidera a zatoužila po čerstvém venkovním vzduchu. V místnůstce bylo dusno. Na širokém balkóně v sousedním domě jakási žena vytřepávala utěrku. Došlo mi, že pan Schneider pokaždé řekl „manželka“ a nikdy „moje žena“.

Poposedla jsem si. Chtěla jsem se s těmi čtyřmi dětmi setkat. Promluvit si s Mini a s Maxi. A na vlastní oči vidět ty fantastické syny. Také jsem si přála, aby se mě pan Schneider na něco zeptal. Nenacvičovala jsem si přece pro nic za nic sérii odpovědí na možné dotazy: co říkáte na výši honoráře, jaké jsou vaše silné a slabé stránky, jak dobře ovládáte jazyk, objasněte, proč se domníváte, že právě vy jste pro naše děti ta správná volba...

Pan Schneider se dal znovu do povídání. Z jeho promluvy vyplývalo, že už jsem tu práci dostala a můžu okamžitě začít. Bylo mi proti srsti, že se tak rozhodl, aniž se vůbec zeptal na můj názor. Usoudila jsem, že nadešel čas, abych šla. Než jsem se ale stačila zvednout, ozvalo se zaklepání na dveře. Do místnosti vešla žena se zástěrou uvázanou kolem objemného pasu a vlasy skrytými pod kostkovaným čepcem, nesla táč. Postavila před nás na stůl dva kouřící šálky kávy a dva kousky tvarohového dortu.

„Znáte ten vtip, jak Moše leží na smrtelné posteli a zavolá si k sobě svého obchodního společníka Ámose?“ zeptal se pan Schneider. A pustil se do vyprávění. O umírajícím Mošem, který nechce odejít ze světa, aniž by svého společníka Ámose požádal v několika záležitostech o odpuštění.

„Pamatuješ si, jak zbankrotoval náš první podnik? To byla moje chyba, Ámosi, mrzí mě to. Šidil jsem v účetnictví. Podváděl jsem a zpronevěřil peníze.“

„Odpouštím ti, Moše,“ uklidňuje ho Ámos.

Moše: „A to auto, jak se v noci nabouralo. To jsem tehdy byl já, Ámosi, neměl jsem brýle, a přehnal jsem to s pitím...“

„Zapomeňme na to,“ říká Ámos.

„A tehdy, jak ze sejfu zmizelo sto tisíc franků: to jsem byl já, kdo ty peníze vzal, potřeboval jsem zaplatit za syna dluhy z hazardu.“

„Ach,“ na to Ámos, „netrap se tím, Moše, všechno ti odpouštím. Protože víš co? Ten arzen, na nějž do hodiny umřeš, jsem ti do ranního šálku kávy dal já.“

Pan Schneider dopověděl vtip a vyprskl smíchy. Jelikož se na mě díval plný očekávání, zasmála jsem se strojeně s ním.

„Už vás nechám,“ řekl najednou stejně náhle, jako se pustil do vyprávění vtipu. Svého kousku dortu se ani nedotkl.

Vstal, narovnal si jarmulku, kterou měl ve vlnité kšticí přichycenou pomocí pérka, a znovu si oblékl sako. Na košili se mu v podpaždí rýsovaly kruhy od právě vyrašeného potu.

„Hned se za vámi staví manželka. Hodně štěstí.“

Automaticky jsem mu podala ruku, kterou mi srdečně potřásl.

Měla jsem chuť si nafackovat.

5.

Paní Schneiderová se jmenovala Moriel a byla mladší než dnes já. Když se mi představila, bylo jí čerstvých čtyřicet let. Tedy přesně dvakrát tolik co tehdy mně.

Babička mi jednou nasadila brouka do hlavy, a já jsem nad tím pak celý týden mudrovala, než jsem si propočítala, že má pravdu: dvakrát starší než někdo jiný můžeme být jen po dobu jednoho jediného roku v životě. Jakmile tento

rok pomine, léta se v nejlepším případě k sobě začnou přibližovat, stejně jako se k sobě přibližují ti dva dotyční – jako by jim po vzoru stromů narůstaly letokruhy, díky nimž se cítí pevněji ukotvení v zemi, a jejich koruny se rozšiřují, aby se pod nimi mohli snadno schovat ostatní. Dvacet let, které od sebe dělí padesátníka a sedmdesátníka, není nic v porovnání s dvaceti lety mezi desetiletým človíčkem a třicetiletým dospělým.

Paní Schneiderová byla středně vysoké postavy na pomezí mezi štíhlostí a plnoštíhlostí. Její elegance působila až dominantně. Bylo patrné, že na sebe i na ostatní klade vysoké nároky. Z jejích pohybů, hlasu, šperků, šatů – z celé její osobnosti – vyzařovala distingovanost.

Měla na sobě tmavomodrý kostým klasického střihu; diskrétní, a přesto s moderními detaily. Účesem připomínala Pamelu z *Dallasu* – vyfoukané načechrané vlasy jí sahaly po ramena. Sukně délky pod kolena jí při každém pohybu šustěla.

Budila dojem spíše dámy než matky. Pleť měla světlou s nádechem do bledě modra, barvy své blůzy.

Znovu jsem napřáhla ruku, znovu byl stisk opětován. Znovu jsem si tenhle automatismus vyčítala, byl ve mně zakořeněný hlouběji, než bych si myslela. I když pak jsem zaváhala – ženy se možná mohou jedna druhé dotýkat, možná tohle pravidlo platí jen pro opačné pohlaví.

„Vy studujete,“ řekla, a než se usadila na stejnou židli, kde předtím seděl její muž, několikrát si uhladila zadní stranu sukně.

„Translatologii.“

„Máte s sebou index, *n'est-ce pas*?“

„Ne... to jste po mně nechtěla.“

„Jak my můžeme vědět, že vy jste dobrá studentka, když vy nemáte s sebou index. Aaron říká, že vy mluvíte francouzsky.“

Odpověděla jsem, že moje pasivní znalost francouzštiny je lepší než ta aktivní. „Mým rodným jazykem je nizozemština. Překládám jenom z francouzštiny do nizozemštiny, nikdy naopak, to by nedopadlo dobře.“

„Takže vy ten jazyk neumíte.“

„Ale ano, umím. Rozumím francouzsky, znám gramatiku. Prohlubuju si znalosti v literatuře. A gramatika mě moc baví,“ řekla jsem a nelhala. Čím více výjimek, tím lépe.

„Vy mohla pomoci našim dětem s domácími úkoly z francouzštiny.“

Přeměřovala si mě, jako když pojišťovák poměřuje rozsah škody po katastrofě. Tady je prohlubeň, tady trhlina, dvě nebo tři praskliny, které není možné ignorovat. Všechny věty pronášela jako konstatování, bez stoupavé intonace. Nikdy ani náznak otázky. Nevěděla jsem, jestli si je tohoto způsobu vyjadřování vědoma, nebo jestli se za tím spíš skrývá jazyková neobratnost nebo pohodlnost. Po telefonu mi tenhle nedostatek přišel méně nápadný než při osobním setkání. Možná neznala pravidla, možná si v nizozemštině, která evidentně nebyla jejím rodným jazykem, nebyla jistá v kramflecích. I když bylo dost dobře možné, že si z nepřesných formulací podobně jako frankofonní buržoazie ve Flandrech prostě nedělala těžkou hlavu. Klidně bych jí dávala kondice.

„Samozřejmě jim můžu pomoci s domácími úkoly.“

„Mluvíte hezky nizozemsky.“

„Děkuju.“

„Máte hezké jméno.“

„Vy taky.“

„Díky. Mé jméno, Moriel, není moje zásluha, za to vděčím svým rodičům,“ pousmála se. „Hodně lidí si myslí, že se jmenuji Murielle. Ale je to Moriel, s ‚o‘, bez dvojitého ‚l‘ a bez koncového ‚e‘.“

Ted' jsem se pousmála já.

„Ve všední dny vy přijdete v pět hodin nebo v půl šesté a zůstanete aspoň do osmi. V neděli vy přijdete v deset hodin a odejdete, až budete s děvčaty hotová. Naši synové vy nemusíte pomáhat, oni chodí v neděli na hodiny Bible. Můj muž Aaron nebo já, my vás platíme každý týden.“

Ona tedy svého muže nazývala jménem. A stejně jako on se rozhodla, že mě bere do služby, aniž se optala na můj souhlas.

„Vy máte koníčky, *n'est-ce pas*.“

„Ráda čtu, chodím do kina a do divadla. Hodně cestuju do zemí, jejichž jazyky se učím. Ráda si zvu návštěvy.“

„Máte hodně koníčků, ale žádný se netýká dětí.“

„Mám děti moc ráda.“

„Nemáte s dětmi žádnou zkušenost.“

„Dřív jsem často chodila děti hlídat. Četla jsem jim pohádky. A pak jsme si podle nich hráli divadlo. Nebo jsme si vymýšleli různá pokračování nebo další postavy.“

„To tady se od vás neočekává.“

„Abych hlídala?“

„Abyste si něco vymýšlela. To nechceme, aby vy jste dělala. Škola není žádné hraní. A pomoc s učením je něco jiného než hlídání. Umíte vy mlčet?“

„Ehm...“

„My nechceme, aby vy jste mluvila s dětmi o svém soukromém životě, chci říct o vašem světě.“

„S tím nemám problém.“

„Váš život je váš život a takový i zůstane. Jste *seule*, svobodná?“

„Studuju.“

„Vy nejste vdaná.“

„Bydlím s přítelem.“

„Vaším rodičům to nevadí.“

Přítakala jsem a musela se kousnout do jazyka, abych neřekla, že moji rodiče snahu vměšovat se do mých věcí vzdali, a proto jim nevadí nic. Dali mi pomyslnou propustku, jako když se VIP hosté s permanentkou mohou dostat na všechna představení a do všech pater operního domu. Já jsem v antverpské opeře měla prima brigádu – během sezóny jsem po večerech a o víkendech dělala šatnářku. Dobrovolné příspěvky vydaly na pěkný bakšiš a protože na každou šatnu byly dvě šatnářky a rušno bylo jen před začátkem a po konci představení, mohla si jedna z nás v klidu číst, zatímco druhá zadarmo zhlédla operní představení.

Diváci s permanentkou se nemuseli zdržovat u uvaděček a šátrat po vstupenkách. Měli svá stálá místa. Tím, že jim divadlo vydalo permanentku, se zřeklo případných konfrontací a diskusí, byť taková důvěra spočívala na bažinatých základech, které by se spíše daly označit za „naději“.

„Vaši rodiče jsou stále spolu?“

„Máte na mysli, jestli nejsou rozvedení? Nejsou.“

„Kolik dětí je vás doma?“

„Tři.“

„Všechny tři zdravé?“

„Pokud vím, tak ano.“

„Váš muž pracuje.“

„Hledá si práci.“

„Dostudoval, *n'est-ce pas*.“

„Má za sebou rok na právech.“

„Takže je mladší než vy...“ Nyní o trochu zvýšila hlas.

„Ne, je o sedm let starší. Můj přítel je politický uprchlík. Utekł z Íránu, protože by ho tam jinak perzekvovali. Možná se zapíše na studium strojírenství, ještě neví, to záleží i na dalších okolnostech a na jeho znalosti jazyka. Nizozemština není natolik jednoduchá, aby...“

Už to tu bylo zas. Když jsem se cítila zahnaná do kouta – ať už právem, či nikoli – tím, že se někdo na Nimu díval skrz prsty, vždycky jsem zdůrazňovala, že je politický, a nikoli ekonomický uprchlík. Jako bych sama sebe potřebovala ujistit, že ten, kdo prchá z politických důvodů, má větší hodnotu než ten, kdo prchá kvůli chudobě a nulovým vyhlídkám do budoucnosti.

„*Donc*, tedy on nestuduje už práva.“

„Aby mohl studovat práva, musel by je studovat v jazyce, který dobře ovládá. A to tu dost dobře nejde.“

„Váš muž, on je z jiné země.“

„Z Íránu,“ řekla jsem, už navyklá na reakce, které taková odpověď mohla vyvolat.

„Íráááán,“ zopakovala, jako by tu zemi musela nejdříve přežvýkat.

„Z Teheránu,“ doplnila jsem.

„Váš muž je muslim, *n'est-ce pas*,“ pronesla.

„Není to můj muž, je to můj přítel. A není praktikující muslim,“ řekla jsem. I v tom jsem se poučila během doby, kterou jsem strávila s Nimou. Že je příhodné se co nejrychleji zmínit, že můj přítel, ač muslim, v praxi islám nepraktikuje: nemodlí se třikrát ani pětkrát denně, nedodržuje ramadán a nikterak mu nevadí, ba naopak, sdílet život s nemuslimkou. Kdybych to měla stručně shrnout, na to, aby byl věřící, byl příliš levicově orientovaný. Škatulka nepraktikující muslim byla stejně jako nálepka politický uprchlík mezi mými přáteli a známými většinou považována za zásluhu, za medaili na klopě, za propustku do společnosti.

Někdy, ale ne teď, jsem lhala, že jeho rodiče jsou stoupci zoroastrismu. Mezi vyznavači staroperského náboženského reformátora Zarathuštry měl Nima přátele. O této víře, založené nikoliv na Bibli nebo Koránu, nýbrž na Avestě, jsem toho trochu věděla. Ale hlavně jsem věděla, že pokud